

בע"ה

אלול תשע"ז (אוגוסט 2017)

לכבוד המפקחים,
מנהלי בתי הספר, האולפנות והשיבות,
רכזי המקצוע ומורי התנ"ך
שלום רב!

חוזר מפמ"ר תנ"ך על-יסודי 1 – לקראת שנת הלימודים תשע"ח

"וְהָיָה סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מֵגִיעַ הַשְּׁמִימָה" – בין ארץ לשמים

החמ"ד מכיל מגוון רחב של בני ובנות הציונות הדתית, מגוון שהמשותף לו מורכב משני ענפים השזורים זה בזה. הענף האחד, הוא אהבת התורה, הרצון לגדול בתורה והשאיפה שהתורה תהיה המגדלור שמנחה את חיינו. הענף השני, הוא הציונות, ההבנה שחיינו במדינת ישראל הם לא פרי התרחשות היסטורית מקרית, אלא רצון ה', ועלינו להיות שותפים אקטיביים במימוש החיים הלאומיים על בסיס אמוני ודתי, כאן במדינת ישראל החוגגת בקרוב 70 שנים להיווסדה הניסי. התורה, שנכתבה במקורה כ"אש שחורה על גבי אש לבנה", לא יכולה להישאר במצב מעורפל זה, היא זקוקה לחיים אנושיים במציאות ממשית על מנת שתוכל להתגשם בתוכם. עם ישראל החי בארצו ובמדינתו, הוא התשתית האידיאלית להגשמת התורה. עם ישראל הניצב וחי בארצו, שואף להגיע השמימה דרך החיבור העמוק לתורה.

כך גם, השאיפות הגדולות של לימוד תורה ואהבת תורה, צריכות מצע ממשי בקרקע המציאות; הן מצריכות יכולת קריאה, הבנה, רכישת ידע מקיף בתורה, פיתוח מיומנויות למידה, ויצירת שפה פדגוגית משותפת לכל מורי ומורות החמ"ד.

בהוראת התנ"ך אנו נעים בין ה"לב" לבין ה"דעת", בין הידע המוצק לבין הלב המשתוקק כלפי מעלה; בין מיומנויות הלמידה היוצרות סדר ומבנה בלמידה, לבין ההקשבה הפנימית ללב של עצמי; בין הרצון "להספיק את החומר" לבין ההקשבה ללב הנרגש של תלמידיו.

אנו עומדים בפתחה של שנה"ל תשע"ח, ואנו שואפים להתמקצע כמורים, ולקדם את תלמידיו בכל רבדי הלמידה – בלב ובדעת גם יחד, והסינרגיה שביניהם מובילה לשלמות הלמידה. התורה היא כסולם, שרק אם הוא מוצב ארצה על אדני המקצועיות, ראשו יגיע השמימה!

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

תוכן

2	קישור למסמכי יסוד מעודכנים לתשע"ח
3	הדרכה
3	פיתוח מקצועי
4	מעורבות חברתית בתנ"ך
4	"באור פניך"
4	"לב לדעת" - למידה משמעותית והערכה משמעותית
5	שדרוג האתר
5	הוראת תורה ונביא בחטיבת הביניים
6	חלופות הערכה ביחידות ההגבר
6	עולים חדשים
7	שינויים בסמלי שאלונים
7	מבחני בגרות מועד חורף
7	מבחני בגרות מועד קיץ
8	תזכורת על שינויים בתוכנית הלימודים של כיתות י"ב
8	מבחנים מותאמים

קישור למסמכי יסוד מעודכנים לתשע"ח

[בקישור הבא](#) תמצאו את כל מסמכי היסוד :

- רציונל תכנית הלימודים
- תכנית הלימודים
- תכנית הלימודים לעולים חדשים
- מפרט היבחנות לבגרות חורף תשע"ח
- מפרט ההיבחנות לבגרות קיץ תשע"ח
- רשימת מדריכים

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

הדרכה

מדריכי התנ"ך בארץ מלווים בשנים האחרונות את התהליכים והשינויים המתרחשים בתוכנית הלימודים. בשנה"ל תשע"ח יש משנה חשיבות למערך העבודה של המדריכים המלווים את תהליכי ההערכה החלופית בכתות י' ובנושאי ההגבר. אנא וודאו שהנכם יודעים מיהו המדריך שלכם וצרו איתו קשר בהקדם. רשימה מעודכנת של המדריכים בתשע"ח נמצאת [בדף מסמכי היסוד](#).

פיתוח מקצועי

בשנה"ל תשע"ח ייערכו אי"ה ההשתלמויות הבאות, חלקן ותיקות וחלקן חדשות. כל ההשתלמויות הן בהיקף של 30 שעות, הן מקוונות עם מפגש אחד פנים אל פנים.

- **שמות** – תוכן ופדגוגיה בהוראת חומש שמות, בדגש על שיקולי הדעת בבחירת **הרעיון המרכזי** אותו נלמד בכל יחידת לימוד.
- **ויקרא** – מטרת ההשתלמות, מחד, להעשיר את הידע של המורה; ומאידך, להציג בפניו אפשרויות להוראה מגוונת, מרתקת ומעמיקה.
- **במדבר** – תוכן ופדגוגיה בדגש על פיתוח **כישורי כתיבה** של התלמידים.
- **הוראת נביאים ראשונים** – בכיתות ז'-י', אנו מלמדים את ספרי נביאים ראשונים – יהושע, שופטים, שמואל ומלכים, הוראת ספרים אלו שונה מהוראת חמישה חומשי תורה. בהשתלמות נכיר ספרים אלו במבט כולל, ונעמיק בנושאים מרכזיים בספרים אלו.
- **ביצועי הבנה** – השתלמות המקנה למורה כלים להעצים את איכות הבנת התלמידים ומשדרג את ביצועי התלמידים.
- **פשטות הכתובים** – העמקה בלימוד פשט הכתוב כשלב ראשון מארבעת קומות ההוראה (פשט, פרשנות, הקשר רחב והקשר אישי).
- **רכזי מקצוע תנ"ך** – ההשתלמות נועדה לתת לרכז תנ"ך כלים לקדם את הוראת התנ"ך מבחינה פדגוגית ואת מקום התנ"ך בבית הספר מבחינה חינוכית וערכית.
- **"לב לדעת" בתנ"ך** – הוראת התנ"ך מתחילה בעיון ובחשיבה, אולם מגמתה להגיע אל הלב של הלומד. ההשתלמות תעסוק בשילוב הלב והדעת בהוראת תנ"ך, בהצבת מטרות של הפנמה והזדהות ובדרכים להשגת מטרות אלו.
- **ימי עיון** בקיץ במכללות שונות.

[כאן תמצאו](#) פרטים מלאים על ההשתלמויות וקישור לרישום ראשוני לכל ההשתלמויות. רישום להשתלמות רכזי מקצוע דרך [הקישור הבא](#).

מדינת ישראל משרד החינוך מינהל החינוך הדתי הפיקוח על הוראת התנ"ך

מעורבות חברתית בתנ"ך

חלמתם להרים את ערך התנ"ך בבית ספרכם וטרם ממשתם את החלום במלואו? אנו רוצים להציע לכם לגבש קבוצת תלמידים בכיתות י"ב להוביל פעילות תנ"כית בבית ספרכם במסגרת של "מעורבות חברתית והתפתחות אישית". התכנית מיועדת הן כלפי פנים (חונכות, חידוני תנ"ך בית ספריים, לוח קיר ועוד) והן כלפי חוץ (תכנית מעברים לילדי כיתה ו', שיעורי תנ"ך בקהילה, פעילות לאור התנ"ך ועוד). השתתפות מחייבת את בית ספר למנות מורה מלווה, שיתן 1-2 ש"ש פרטניות לקבוצת התלמידים. תכנית זו מופעלת ע"י מינהל חברה ונוער בהובלתו של חננאל מלכה, ובשיתוף פעולה עם הפיקוח על הוראת התנ"ך בחמ"ד. אשת הקשר שלנו היא סיגל שילה : 052-6024264.

"באור פניך"

תכנית הכתיבה "באור פניך" שהתקיימה בשנתיים האחרונות נחלה הצלחה רבה, והיא תמשיך גם בשנה הקרובה. מומלץ לשלב את הכתיבה כחלק מחלופות ההערכה בכיתה י' או ביחידות ההגבר הנלמדות בכיתות י"ב. הנחיות לכתיבה ומחווה, הדרכה בכתיבה, חוברות המאמרים משנים קודמות ופרטים נוספים [באתר](#).

"לב לדעת" - למידה משמעותית והערכה משמעותית

בשנה שעברה העמקנו את שילוב "לב לדעת" בלמידה, בהוראה ובהערכה. הדבר בא לידי ביטוי בשיח בכיתה, ובשאלות "לב לדעת" (המכונות גם שאלות עמ"ר – ערך, מעורבות ורלוונטיות) בבחינות הבגרות. השנה נעמיק ונרחיב את שילוב "לב לדעת" גם בפיתוח המקצועי של המורים, ונקיים השתלמות "לב לדעת" בתנ"ך. אנו מזכירים שעיקר מטרתנו היא הטמעת "לב לדעת" בהוראה בכיתה, מכיתה א' ועד י"ב, ושאלות הבגרות הן רק נקודת קצה של שיח הפנמתי.

להלן שלוש דוגמאות לשאלות "לב לדעת" כפי שהופיעו בבחינות הבגרות בשנים תשע"ו-תשע"ז :

ערך ומסר:

יחידת "דיני מלחמה"

"אבן הבוחן לייראת שמים" [יראת א-להים] בלב האדם היא יחסו לחלש ולזר".

(נחמה ליבוביץ, עיונים בספר דברים, עמוד 235).

(1) הסבר כיצד הטענה של נחמה ליבוביץ באה לידי ביטוי בדברי אברהם למלך גרר.

"וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם כִּי אֶמְרָתִי רַק אֵין יִרְאֵת אֱ-לֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וַהֲרֹגוּנִי עַל דְּבַר אֲשֶׁר־נִי" (בראשית כ', י"א)

(2) "וְלֹא יֵרָא אֱלֹהִים" (דברים, פרק כ"ה, פסוק י"ח)

על פי נחמה ליבוביץ, הסבר על מי נאמר בפסוק זה, שאיננו ירא א-להים, ומדוע נאמר עליו כך.

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

דמויות ומידות:

בראשית י"ז

בשני המקורות שלפניך באה לידי ביטוי מידה טובה של אברהם.

רש"י (לפרק י"ז, פסוק י"ח): "לו ישמעאל יחיה - ...איני כדאי (=ראוי) לקבל מתן שכר כזה".

"וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאֲלֹתִי לְדָבָר אֵל ה' וְאַנְכִי עֹפֶר וְאַפֶּר" (פרק י"ח, פסוק כ"ז)

(1) מהי המידה הטובה של אברהם שבאה לידי ביטוי בשני מקורות אלו?

(2) הסבר כיצד מידה טובה זו באה לידי ביטוי בכל אחד מן המקורות.

רלוונטיות:

עזרא ונחמיה

יש דמיון רב בין הקשיים בבניין הארץ בדורנו, ובין הקשיים שעמדו בפני ציון בימי עזרא ונחמיה.

ציון קושי אחד, בנוגע לבניין הארץ, בדורנו או בדורות האחרונים, והסבר מהו הדמיון בינו ובין הקושי

שעמד בפני ציון בימי עזרא ונחמיה.

צטט פסוק המצביע על הקושי בימי עזרא ונחמיה.

בבחינות הבגרות יהיו "שאלות לב לדעת" בחלק מסעיפי ב'-ג'. שאלות אלו יכללו – ערכים, רלוונטיות, יישום,

ואפיון מידות של אישי התנ"ך. באתר מופיע [מסמך עקרונות](#) בנושא זה, וכן דוגמאות נוספות [לשאלות "לב לדעת"](#).

למאמרים כלליים בנושא שאלות העמ"ר ולשאלות נוספות בכלל תחומי הדעת ראו [כאן](#).

שדרוג האתר

כמו בכל קיץ, ערכנו שינויים באתר, על מנת לשדרגו ולהתאימו לתוכניות המתחדשות ולהארות שקיבלנו ממורים.

השינויים הסתיימו (למעט השינויים בבראשית פרקים כ"ז ואילך, שיועלו עד א' חשוון). בכל מקום בו יש שינוי

בחומרי הלמידה יש הערה המבהירה זאת בטבלאות המרכזות של הוראת הספרים (לדוגמה: [בטבלה](#) המרכזת את

הוראת ספר דברים); כמו כן, כל השינויים רוכזו [בטבלה](#) אחת באתר.

הנכם מוזמנים להשתמש באתר ולהמשיך להפנות אלינו הערות ובקשות.

הוראת תורה ונביא בחטיבת הביניים

על כל בתי הספר ללמד לפי התכנית החדשה, כדלהלן:

כיתה	תורה	נביא	כתובים
ז'	בראשית	יהושע	מלכים א'-ב'
ח'	שמות	שופטים	יהושע שופטים
ט'	ויקרא	שמואל א'	

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

מוצעים שני מסלולים ללימודי נביא ועל כל בית ספר לבחור מסלול המתאים לתלמידיו. בבתי ספר המקדישים לתנ"ך שעות רבות, מומלץ ללמד את כל ספר מלכים א'-ב' בכיתה ז' ואת ספרי יהושע ושופטים בכיתה ח'. אין לוותר על הוראת אף ספר מספרי התורה, אך יש להתאים את סגנון הלמידה והעומק למספר השעות ולאופי התלמידים.

מתוך מודעות לקושי שיש בהוראת ספר ויקרא, אנו פותחים השנה לראשונה השתלמות מקוונת להוראת ספר ויקרא.

תכנית ההלימה להוראת ויקרא מבוססת על 4 ש"ש, בתי ספר בהם יש רק 3 ש"ש מתבקשים לפנות למדריכים לסיוע בבניית תכנית מותאמת.

חלופות הערכה ביחידות ההגבר

בתי ספר המלמדים ברמת 5 יח"ל, חייבים להיות בקשר עם מדריכי התנ"ך ולקבל את אישורם מראש לתוכנית הלמידה ולתוכנית ההערכה של יחידות הנושא עד יום שלישי ו' בתשרי תשע"ח. פרטים בטופס שנמצא [כאן](#). באתר "ללמוד וללמד" מופיע [דף חלופות](#) ובו הסבר על מרכיבי החלופה וכן הצעות רבות לחלופות. על כל מורה, המלמד את יחידות ההגבר, להעריך את תלמידיו אך ורק על ידי אחת מחלופות ההערכה המופיעות באתר, וזאת כמובן לאחר התאמת החלופה לכיתתו. מורה שמעוניין להעריך את תלמידיו בחלופה שאינה מופיעה באתר, חייב לעשות זאת בתאום עם המדריך התנ"ך של בית הספר.

חלופות שלא מופיעות באתר או שלא קיבלו את אישורו של המדריך לא יוכרו.

לאישור הוראת יחידת ההגבר "קום והתהלך" יש לקבל אישור מהגב' אסתר גרוסברג (grosbergaa@gmail.com).

את הציונים של שלושת נושאי ההגבר יש לדווח במשותף בסוף כיתה י"ב (שאלון 2583).

עולים חדשים

- **תוכנית הלימודים:** התכנית עברה שינויים, שנועדו ליצור תשתית מובנית של נכסי צאן ברזל הנצרכים ללימוד התנ"ך ולהבנת הציר ההיסטורי שלו, וחיבור רב יותר בין תוכנית העולים לתוכנית אותה לומדים חבריהם לכיתה. החל מתשע"ח כל התלמידים ילמדו לפי התוכנית החדשה. שימו לב שבכיתה י"א לומדים גם את פרק ד' של יונה. אנו בעיצומו של תהליך שדרוג החלק באתר העוסק בהוראה לעולים חדשים.
- **מועדי בחינה:** שימו לב! החל תשע"ז, לעולים חדשים, כמו לכלל התלמידים, יש שני מועדי בחינה, האחד בכיתה י"א והשני בכיתה י"ב. ראו פרוט במפרט ההיבחנות. המפרט ותכנית הלימודים נמצאים [בדף מסמכי היסוד](#).
- מדריכת העולים החדשים היא טובה סלאב, ניתן לפנות אליה בשאלות (tovasalab@gmail.com).

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

שינויים בסמלי שאלונים

סמלי השאלונים החדשים החליפו את הישנים, נבחני משנה הרוצים להשלים מבחני עבר יפעלו על פי הטבלה הבאה:

היקף יח"ל	יחידה	סמל ישן	סמל חדש	מועדי היבחנות
3 ו-5 יח"ל	יחידה א' (נבחני משנה)	2104	2382	חורף וקיץ
3 יח"ל	יחידה ב'	2112	2381	
	יחידה ג'	2103	2371	
5 יח"ל	יחידה ב'	2115	2581	קיץ בלבד
	יחידה ג'	2212	2571	
	יחידה ד' (נבחני משנה)	2116	2582	
עולים חדשים	יחידה א' (נבחני משנה)	900411	2372	חורף וקיץ
	יחידה ב'	900401	2384	
	יחידה ג'		2374	

הערות:

- נבחני משנה שנבחנו לפני הרפורמה וברצונם לשפר את ציונם בשאלון **2212**, צריכים להיבחן מעתה בשאלון **2571**, למרות פערי החומר שבין השאלונים.
- נבחני משנה שנבחנו לפני הרפורמה וברצונם לשפר את ציונם בשאלון **900401**, צריכים להיבחן מעתה בשני שאלונים - **2384** וגם **2374**.

מבחני בגרות מועד חורף

מבחני החורף יתקיימו ביום חמישי, ט' בשבט תשע"ח (25.1.2018).
 במועד חורף יתקיימו מבחני העולים החדשים ומבחני 3 יח"ל, לכיתות י"ב.
 הזכאים להיבחן במועד חורף של כיתה י"א הם האוכלוסיות המיוחדות המופיעות [בקישור זה](#).
 מבחני חורף הם על פי המפרט של מבחני הקיץ הקודם (זה הנוהל הרגיל לכל מבחני החורף), אם כי יש ללמוד על פי התכנים המעודכנים שבאתר.

מבחני בגרות מועד קיץ

מבחני הקיץ יתקיימו ביום חמישי, ג' בסיוון תשע"ח (17.5.2018).

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

תזכורת על שינויים בתוכנית הלימודים של כיתות י"ב

החל מקיץ תשע"ז חלו שני שינויים משמעותיים בחומרי הלמידה של כיתה י"ב, ואנו מזכירים אותם בקצרה :
תלמידי **3 יח"ל** ילמדו שתיים מתוך ארבע הסוגיות בנאום המצוות. במבחן יענו התלמידים על שתי שאלות בפרק על ספר דברים - שאלה חובה (הארץ הטובה, יחידת הברית ומות משה), ושאלה **אחת בלבד** על הסוגיות. שאלון 2571 של כיתה י"ב **5 יח"ל** – שונה מהשאלון הישן 2212. המבחן הוא ללא הפרקים באיוב ותהלים ע"ג, כמו כן יש לענות על שאלה אחת מתוך שתיים בספרי עזרא ונחמיה.

מבחנים מותאמים

יש הנחייה חדשה בנוגע למבחן מותאם : **"מבחני הבגרות המותאמים בכל המקצועות יכללו את כל חומר הלמידה בבחינות הבגרות. הבחירה המתאפשרת בבחינה מותאמת, לא תאפשר להוריד מחומר הלימוד לבחינה"**. אי לכך יחולו שינויים במבחנים המותאמים ביחס למקובל בשנים הקודמות, מפרט המבחנים המותאמים יעלה לאתר בקרוב. ([קישור](#) להנחייה החדשה במלואה).

שנזכה להגדיל תורה ולהאחיה
בברכה
הרב יהודה טרופר
מפמ"ר תנ"ך בחמ"ד

העתקים :

הרב ד"ר אברהם ליפשיץ, ראש המינהל החמ"ד
ד"ר משה ויינשטוק, יו"ר המזה"פ
גב' דליה פניג, ס/יו"ר המזה"פ
גב' צילה מירון-אילן, ראש אשכול מורשת במזה"פ
מר רם זהבי, מפ"א ע"ס
גב' דסי בארי, מנהלת האגף לחינוך על-יסודי
מר דוד גל, מנהל אגף בכיר א' - בחינות
מנהלי מחוזות
מחמ"דים
מדריכי תנ"ך